

SKÄRGÅRDSMÖTE

Tema Areella näringar, Naturbetesmarker

Skärgårds Leader, träff med skärgårdsbönder

Gräsö 13 - 15 maj 2013

I mitten på maj träffades drygt 20 aktiva skärgårdsbönder på Gräsö i Roslagen. Detta var en fortsättning av det nätverksarbete som pågått under flera år för att sammanföra skärgårdsbönder som året runt har sin djurhållning på öar utan fast landförbindelse. Skärgårdarnas Riksförbund har tidigare drivit nätverket som ett projekt med stöd från Jordbruksverket. Då detta projekt nu är slut, så anordnades vårens träff med hjälp av Skärgårds Leader.

Till träffen på Gräsö hade brev med inbjudan skickats ut till ca 140 personer. Med tanke på hur fullt upp alla har det på våren, så är vi glada att folk ändå kom resande långa vägar för att vara med - från Holmön på norrlandskusten, Styrö och Asperö på västkusten, Missjö och Kallsö i S:t Anna samt från Nämdö, Brottö, och Arholma i Stockholms skärgård, från Ormön, Helsingén och Gräsö. En trevlig blandning av öbor.

Vid dessa träffar vill vi gärna ha ett intressant program men också gott om tid för folk att prata och knyta kontakter. Gårdsbesök är viktigt för att se våra öars likheter och olikheter. Man lär sig mycket av att se hur man löser olika frågor såsom transporter, klassning av marker, kontakt med myndigheter, turister mm. Det är också givande att ha med någon "utomstående" som kan lyfta blicken lite på oss och kanske vi även kan visa en del av vår verksamhet och få förståelse för vardagslivet som skärgårdsbonde. Sven-Olov Borgegård och Johanna Sandahl var våra inspirerande gäster denna gång. Mer om dem senare i texten.

Naturbetesmarker

Temat för vårens träff var "naturbetesmarker". Eftersom det ofta är denna typ av bete som är vanligast i skärgården, så gäller det också att hitta lönsamheten i det. Då markerna är magrare än inne på fastlandet behöver ofta djuren större arealer att beta. Är öarna små betyder större arealer också mer sjötransporter, eftersom man inte bara kan slå ihop en betesmark med en annan. Mer arbete och är det värt det? Vad händer med marker som övergivits och fått växa igen? Mycket av markerna biologiska värden finns där just p.g.a. att de betats under lång tid. Men även en övergiven betesmark kan få tillbaka sina höga naturvärden genom restaurering.

Miljöersättningarna är väldigt viktiga för den totala ekonomin av djurhållning på öarna. Det krävs en helhetssyn där myndigheterna värderar hela landskapet och ser de värden som

finns just i dessa sorts betesmarker. Natur och kultur sammanvävt. Då finns åtminstone lite bättre förutsättningar för långsiktig djurhållning i skärgården.

Restaurering av betesmarker på Gräsö

Inger Abrahamsson och Christer Westerberg bor på Gräsö och började först med en liten nötbosättning anpassad till gårdens egna marker. Med åren har de utökat rejält genom att arrendera till mer marker och skaffa fler djur. En del av de arrenderade markerna har varit mycket igenväxta och här har Inger och Christer under drygt 10 års tid restaurerat bit för bit och därmed fått tillbaka de fina naturbetesmarkerna. Gräsö är välkänt för sin rika flora och fauna och här finns mycket kvar av det gamla småbrutna jordbrukslandskapet. Växtligheten är påverkad av den kalkrika marken och flacka strandängar som ständigt förändras genom landhöjningen.

När man söker restaureringsstöd via landsbygdsprogrammet, får man vara beredd på att jobba först och få ersättningen efteråt. Detta kan vara svårt att klara av. Vid restaureringarna på Gräsö har Upplandsstiftelsen varit till stor hjälp, eftersom de äger projektet. Detta innebär i praktiken att Inger och Christer kan göra arbetet och skicka räkning allt eftersom till stiftelsen, som sedan i sin tur tar emot restaureringsstödet. Genom denna lösning behöver bonden inte ligga ute med stora kostnader, t.ex. i form av sin egen arbetstid och om man måste hyra in extra arbetskraft, maskiner, transporter mm.

Studiebesök

Ett av de områden som Inger och Christer restaurerat på Gräsö, heter Krakskäret. Vi begav oss dit för att se marker som dels är färdigrestaurerade, både med handkraft och med maskiner, och dels marker där arbeten pågår. Krakskäret var långt tillbaka en ö, men har genom landhöjning blivit en halvö. 14 gårdar har del i halvön och eftersom den är utmark med bara små körvägar dit, så har ön fått vara ifred från exploatering. Den har varit viktig både som betesmark och för slåtter. Många små timrade hölador finns fortfarande kvar liksom ca. 2000 hamlade träd från vilka man förr tog lövtäkt till foder. Krakskäret har under många år varit mycket igenväxt efter att gårdarna som äger marken slutat med djurhållning, men nu öppnas de upp igen och kossor håller landskapet öppet.

Ett annat studiebesök var Gräsö Gård, där vi också bodde på deras vandrarhem. Gräsö Gård har en månghundraårig historia och var förr en av Gustav Vasas kungsgårdar. Den ägs nu av Östhammars kommun och arrenderas av familjen Högström. Gården ligger i ett stort naturreservat som förvaltas av Upplandsstiftelsen och betesdjuren är mycket viktiga för att behålla reservatets höga naturvärden. 2009 byggdes en ny ladugård med plats för 80 nöt. Detta gjordes i ett samarbete mellan Upplandsstiftelsen, Länsstyrelsen, Östhammars kommun och WWF.

För en enskild bonde kan det vara väldigt svårt att ha råd och möjlighet att bygga nya djurstallar på öar eftersom främst transporter gör bygget mycket dyrare än vad det skulle

blivit på fastlandet. Många ladugårdar är därför gamla, små och orationella. Det finns flera exempel på liknande samarbeten mellan organisationer och länsstyrelser där man gemensamt gått ihop för att bygga på öar, men det hör ändå till ovanligheterna.

Sven-Olof Borgegård

Sven-Olof Borgegård är biolog med ett brinnande intresse för det småbrutna kulturlandskapet. Han har under många års tid medverkat i olika projekt på Gräsö och har varit en av de drivande i att få till restaureringarna på Kraskäret. Han gav oss en övergripande historik över Gräsö och berättade att man i skärgården ofta bättre kan se det gamla kulturlandskapet än inne på fastlandet, eftersom här styr själva landskapet med dess berg och vatten, vad man kan och inte kan göra. På land har ofta vägar, hopslagning av marker, bygnationer mm förändrat landskapsbilden.

Sven-Olof var även en duktig guide i markerna, tillsammans med Inger och Christer. Han har en bred kunskap även från andra områden i landet och Inger och Christer har stor erfarenhet av det praktiska arbetet med restaurering och betesdrift. Dessa tre personer lärde oss mycket om det speciella kulturlandskapet som finns på Gräsö.

Från vänster: Sven-Olov Borgegård, Inger Abrahamsson, Christer Westerberg, Solveig Pettersson, Matts Jansson.

Johanna Sandahl

Johanna Sandahl är vice ordförande i Svenska Naturskyddsföreningens riksstyrelse. Hon är också deras talesperson i jordbruksfrågor och mycket insatt i de diskussioner som pågår inför den nya programperioden i EU och i Sverige runt bl.a. ersättningar inom jordbruket.

Vi bjöd in henne att vara med oss under träffen på Gräsö med en förhoppning om ömsesidigt utbyte av kunskaper och erfarenhet. Vi tror att skärgårdsbönderna och naturskyddsföreningen har många mål som möts och en önskan att arbeta för möjligheten att bedriva ett småskaligt men ändå lönsamt jordbruk på marginalmarker som är beroende av hävd. Som tidigare nämnt så är ju miljöersättningarna viktiga för att få ihop ekonomin, och kan flera organisationer samarbeta och lära av varandras tankar och idéer, så kan vi kanske gemensamt påverka myndigheternas beslut.

Samhörighet

Så för vi åter hemåt, var och en till sin ö, men ändå med liknande arbetsuppgifter som väntar. Och förhoppningsvis med lite ny inspiration, kraft och vilja att jobba på ännu ett tag för att ta vara på ett brukat skärgårdslandskap.

Anna-Karin Utbult Almkvist
för arbetsgruppen Skärgårdsbönder

Projektledare är Anette Larm Johansson,
anette@skargardarnasriksforbund.se

SKÄRGÅRDARNAS RIKSFÖRBUND - projekt Skärgårds Leader
info@skargardarnasriksforbund.se www.skargardarnasriksforbund.se

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling:
Europa investerar i landsbygdsområden

SKÄRGÅRDARNAS RIKSFÖRBUND

